

Οι ιδιαιτερότητες, οι αρχές του Διεθνούς Δικαίου Ανάπτυξης και η σύγχρονη πραγματικότητα

Του κ. Οδυσσ. Γ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
Δ.Ν., Δικηγόρου

Συνέχεια εκ προηγούμενου τεύχους

2.2.2. Η θέση των Αποφάσεων των Διεθνών Οργανισμών στο Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης

Παρ' όλο που δεν συγκαταλέγονται στις πηγές του Διεθνές Δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, εν τούτοις οι αποφάσεις κυρίως των ΗΕ²¹ απετέλεσαν τα νομικά «εργαλεία» με τα οποία διαμορφώθηκαν οι θεμελιώδεις αρχές του εν λόγω δικαίου. Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών διαδραμάτισε τον κύριο ρόλο στον τομέα αυτό, αλλά και το Οικονομικό Κοινωνικό Συμβούλιο καθώς και η Συνδιάσκεψη των Η.Ε. για το Εμπόριο και την Ανάπτυξη (CNUCED) συμμετείχαν στην «νομοθετική» λειτουργία των Η.Ε.²²

Ως τόσο το κεντρικό ζήτημα, που αφορά στις εν λόγω αποφάσεις είναι η απουσία δεσμευτικής νομικής ισχύος τους με εξαίρεση συγκεκριμένες περιπτώσεις, που προβλέπει ο Χάρτης του ΟΗΕ, όπως π.χ. η ένταξη νέων μελών, η δημιουργία επικουρικών οργάνων και η ψήφιση του προϋπολογισμού.

Ακριβώς αυτή η ιδιαιτερότητα των Αποφάσεων προκάλεσε μία ακόμη αντιπαράθεση ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις ανεπτυγμένες χώρες. Και στις δύο πλευρές ανεπτύχθησαν θέσεις ακραίες, αλλά και μετριοπαθείς.

Από την δεκαετία 1960, οι αναπτυσσόμενες χώρες έδειξαν σαφή προτίμηση στις Αποφάσεις ως μέσο έκφρασης της πλειοψηφικής πλέον βούλησης τους στο πλαίσιο των διεθνών Οργανισμών, ως όργανο διεκδίκησης και διαμόρφωσης της Νέας Διεθνούς Οικονομικής Τάξης.

Ιδίως η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ αποτέλεσε το προνομιακό για τις φτωχές χώρες πεδίο για την προώθηση των στόχων τους: αυτή διαμόρφωσε κανόνες και αρχές δράσης μέσω Αποφάσεων που έμειναν γνωστές με πομπώδεις τίτλους, όπως Διακήρυξη Στρατηγικών, Πρόγραμμα Δράσης²³.

21. Τα κεφάλαια ΙΧ και Χ του Χάρτη του ΟΗΕ καθορίζουν τον ρόλο του Οργανισμού στον οικονομικό τομέα. Έτσι τα Η.Ε. έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του Δικαίου Ανάπτυξης.

22. Σχετικά με το ρόλο του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών βλ. FEUER, CASSAN, όπ. παρ., σελ. 92-95. Για την λειτουργία της CNUCED, επίσης FEUER, CASSAN, σελ. 110-116.

23. Αποφάσεις 1710 (XVI) της 19-12-61, 2626 (XXV) της 24-10-70, 3201 και 3202 της 1-5-74, 3281 (XXII) της 12-12-74, 3362 (S-VII) της 26-9-75, 1803 (XVII) της 14-12-62, 2542 (XXIV) της 11-12-69, 32/174 της 19-12-77, 33/193 της 29-1-79, 35/36 της 5/12/80.

Παρ' όλο που από το 1960 η πλειοψηφία των αναπτυσσομένων χωρών στο ΟΗΕ είναι αναμφισβήτητη, πολλές αποφάσεις υιοθετήθηκαν με ομοφωνία σε κλίμα συναίνεσης (consensus). Η επιδίωξη του consensus απαιτεί παραχωρήσεις από τα μέλη, τα οποία όμως με την διατύπωση επιφυλάξεων μπορούν να διαβρώσουν το πνεύμα της συμφωνίας. Η κατάχρηση όμως της δυνατότητας αυτής εκ μέρους των πλουσίων βιομηχανικών κρατών μπορεί να ωθήσει τις αναπτυσσόμενες χώρες να εφαρμόσουν την αρχή της πλειοψηφίας επιβάλλοντας την υιοθέτηση αποφάσεων, που εκφράζουν τις θέσεις τους χωρίς καμία παραχώρηση.

Τελικά ποία η νομική αξία που αναγνωρίστηκε στις Αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και των άλλων οργάνων του ΟΗΕ;

Σύμφωνα με τις ακραίες θέσεις των αναπτυσσομένων κρατών, που επεδίωξαν να επιβάλλουν την υποχρεωτική νομική ισχύ των Αποφάσεων, αυτά είναι κάτι πολύ περισσότερο από απλές συστάσεις. Η νομική τους αξία είναι αναμφισβήτητη δεδομένου, ότι υιοθετούνται βάσει του Καταστατικού χάρτη του ΟΗΕ, δηλ. της ιδρυτικής του συνθήκης, που δεσμεύει όλα τα Κράτη - Μέλη. Η Απόφαση που υιοθετείται από την Γ.Σ. είναι η έκφραση της γενικής και οικουμενικής συνείδησης και βούλησης. Γιατί να μην έχει νομική ισχύ ένα κείμενο που ψηφίζεται από την πλειοψηφία των κρατών του πλανήτη;²⁴

Αντίθετα, για τις ανεπτυγμένες χώρες, οι αποφάσεις, δεν αποτελούν κανονικές πηγές Διεθνούς Δικαίου. Τα Κράτη είναι κυρίαρχα και ο βασικός και πρωτογενής θεσμός του Δικαίου αυτού. Συνεπώς κανείς διεθνής οργανισμός δεν νομιμοποιείται να νομοθετεί, να θεσπίζει κανόνες για τα Κράτη, κανένας κανόνας δεν μπορεί να επιβληθεί σ' αυτά. Τα όργανα των Διεθνών Οργανισμών δεν διαθέτουν παρά μία απλή εξουσία διατύπωσης συστάσεων. Οι αποφάσεις τους δεν έχουν παρά πολιτική και ηθική αξία.

Σύμφωνα με τις μετριοπαθείς απόψεις, όσον αφορά στο Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης τα όρια ανάμεσα στο υποχρεωτικό και στο μη υποχρεωτικό είναι δυσδιάκριτα. Όλες οι Αποφάσεις δεν έχουν τον ίδιο βαθμό νομικής δεσμευτικότητας. Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία που πρέπει να εξετασθούν και να συνυπολογισθούν προκειμένου να εκτιμηθούν τα νομικά αποτελέσματα μίας Απόφασης.

Πρώτον, το ίδιο το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Απόφασης. Έτσι, όσο περισσότερο αυτή είναι διατυπωμένη με ακριβείς νομικούς ή με δεσμευτικούς και επιτακτικού χαρακτήρα όρους, τόσο αυτή θα έχει υποχρεωτική αξία. Αυτό συμβαίνει σε λίγες αποφάσεις σύμφωνα με τις οποίες: «Τα κράτη δεσμεύονται να...» ή ακόμη «...οφείλουν...». Αντίθετα στις περισσότερες αποφάσεις, τα Κράτη «...θα έπρεπε...» ή «...καλούνται...» κ.λ.²⁵

Δεύτερον, οι συνθήκες υιοθέτησης του ψηφίσματος. Έτσι, όσο περισσότερο μία απόφαση φαίνεται, ότι αντιπροσωπεύει το σύνολο των ομάδων κρατών, που συγκροτούν την Διεθνή Κοινότητα, τόσο θα έχει νομική ισχύ παρόμοια με αυτήν μίας διακρατικής συνθήκης. Πράγματι, ανάλογα με το αν το εν λόγω κείμενο ψηφίστηκε με απλή πλειοψηφία, με ενισχυμένη πλειοψηφία, με ομοφωνία ή με consensus, θα εκφράζει περισσότερο ή λιγότερο επαρκώς τη συνείδηση της διεθνούς κοινότητας²⁶.

24. CASTANEDA, J.: *Valeur Juridique des Resolutions des Nations - Unies*. R.C.A.D.L. 1970.

25. Η Στρατηγική για την δεύτερη δεκαετία των Η.Ε για την ανάπτυξη υπήρξε πιο συγκεκριμένη και ακριβής σε σχέση με την πρώτη προβλεπόμενη σειρά συγκεκριμένων μέτρων με αποτέλεσμα να έχει σαφώς μεγαλύτερη νομική αξία, π.χ. στην παράγραφο 12 της σχετικής Απόφασης «τα κράτη μέλη δεσμεύονται ατομικά και συλλογικά να ακολουθήσουν, να εφαρμόσουν κατάλληλες πολιτικές για τη διαμόρφωση μίας πιο δίκαιης οικονομικής τάξης».

26. Η Απόφαση 1803 (XVIII) για την μόνιμη κυριαρχία πάνω στις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές, που υιοθετήθηκε από μία πολύ μεγάλη πλειοψηφία απαρτιζόμενη και από αναπτυσσόμενες χώρες και από ανεπτυγμένες χώρες θεωρείται, ότι έχει νομική αξία σημαντική.

Θα λέγαμε, ότι η υιοθέτηση μίας απόφασης με την συναίνεση (consensus) των κρατών δημιουργεί πολιτικές συνθήκες, που υποχρεώνουν τελικά το κάθε κράτος να επιδιώξει να αποφύγει να «εκτεθεί» διεθνώς μεταγενέστερα μέσω της μη συμμόρφωσης με τους κανόνες της συγκεκριμένης απόφασης²⁷.

Τρίτον, η θέσπιση στην απόφαση μηχανισμών ελέγχου της εφαρμογής του, αυξάνει την νομική ισχύ του, με την έννοια, ότι τα κράτη αναζήτησαν τρόπους για να εξασφαλίσουν, ότι το περιεχόμενο της εν λόγω απόφασης δεν μένει «νεκρό γράμμα». Έτσι, και η Στρατηγική για τη δεύτερη δεκαετία των Η.Ε. για την ανάπτυξη του 1970 και η τρίτη του 1980, προέβλεψαν μηχανισμούς περιοδικής αξιολόγησης και εξέτασης των πολιτικών και των στόχων²⁸.

Συμπερασματικά, σχετικά με την νομική αξία των Αποφάσεων των Διεθνών Οργανισμών, μπορούμε να σημειώσουμε, ότι μία τέτοια απόφαση είναι αποτελεσματική σε νομικό επίπεδο, περιέχει δεσμευτικούς κανόνες εφ' όσον τα κράτη, που την υιοθετούν αποδέχονται και συναινετικά αναγνωρίζουν σ' αυτή υποχρεωτική ισχύ. Αυτό γίνεται όταν τα συμφέροντα των κρατών ταυτίζονται ή τουλάχιστον συγκλίνουν. Είναι όμως πολύ δύσκολο να γίνει όταν τα κράτη χωρίζονται σε δύο στρατόπεδα με ανταγωνιστικά συμφέροντα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του Διεθνούς Δικαίου Ανάπτυξης με την αντιπαράθεση ανάμεσα σε αναπτυσσόμενες χώρες και σε ανεπτυγμένες.

2.2.3. Συμβατικές τεχνικές και η ανάπτυξη

Η υλοποίηση ενός τόσο σύνθετου στόχου, όπως η ανάπτυξη του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, απαιτεί την παρέμβαση και συμμετοχή όχι μόνο υποκειμένων του δημοσίου διεθνούς δικαίου (κράτη, διεθνείς οργανισμοί), αλλά και παραγόντων, των οποίων το νομικό καθεστώς είναι διαφορετικό και κυρίως ιδιωτικών επιχειρήσεων με πολυεθνική διάσταση. Πράγματι, οι αναπτυσσόμενες χώρες λόγω της έλλειψης κεφαλαίων και της ανεπάρκειας σε τεχνικές γνώσεις προσέφυγαν και στις ιδιωτικές επενδύσεις και στη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας των μεγάλων επιχειρήσεων των πλουσίων χωρών καθώς και σε δάνεια δυτικών Τραπεζών. Ως εκ τούτου, αναγκάστηκαν να στηρίξουν την πολιτική ανάπτυξης τους εκτός από τις διακρατικές συμφωνίες και σε συμβάσεις (contrats), που καταρτίζουν και συνομολογούν με ιδιωτικές επιχειρήσεις των ανεπτυγμένων χωρών. Στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για συμβάσεις επενδύσεων, συμβάσεις μεταφοράς τεχνολογίας, συμβάσεις παροχής υπηρεσιών κ.λ.²⁹.

Ποιό δίκαιο όμως είναι εφαρμοστέο στις εν λόγω συμβάσεις; Το διεθνές δίκαιο ή το εσωτερικό δίκαιο ενός από τα δύο συμβαλλόμενα μέρη;

Σύμφωνα με τις αναπτυσσόμενες χώρες εφαρμοστέο είναι το δικό τους εθνικό δίκαιο, δεδομένου, ότι αυτές είναι υποκείμενα δημοσίου Δικαίου ενώ οι αλλοδαπές επιχειρήσεις υποκείμενα του Ιδιωτικού Δικαίου και το Δημόσιο Δίκαιο υπερέχει έναντι του Ιδιωτικού Δικαίου. Η νομοθεσία που επιχείρησαν να επιβάλλουν οι αναπτυσσόμενες χώρες κυρίως στις αλλοδαπές επενδύσεις περιείχε σε πολλές περιπτώσεις διατάξεις ασφυκτικού ελέγχου. Παρέχεται η δυνατότητα στις αρχές των χωρών υποδοχής να απορρίψουν συμβάσεις που, σύμφωνα μ' αυτές, προβλέπουν ρήτρες δήθεν επιβλαβείς για τα συμφέροντα

27. CASSAN, H. *Le consensus dans la pratique des Nations Unies*, A.F.D.I. 1974.

28. Η 2η δεκαετία προέβλεπε «ρυθμίσεις» κατάλληλες, ώστε να καταστεί δυνατός ένας συστηματικός έλεγχος της προόδου, που συντελέσθηκε για την υλοποίηση των στόχων αυτής της δεκαετίας 1970-1980.

29. FATOUROS, A.: *International Law and the Internatonalized Contracts*. A.J.I.L., 1980, σελ. 134-141. FEUER, G., CASSAN, H.: *Droit International du Developpement*. Paris 1991, σελ. 349-359.

τους. Μάλιστα, θέσπισαν και τους περίφημους Κώδικες Επενδύσεων. Για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, κίνητρο επένδυσης στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η επιδίωξη του κέρδους, ενώ για τις ανεπτυγμένες, η ξένη επένδυση πρέπει αποκλειστικά να εξυπηρετεί τους στόχους της δικής τους ανάπτυξης και σε καμία περίπτωση να μην θίγει την κυριαρχία του κράτους υποδοχής. Γι' αυτό και με τους παραπάνω κώδικες επέβαλλαν περιορισμούς στη δραστηριότητα των ξένων επιχειρήσεων στο έδαφος τους³⁰.

Λογικό ήταν οι ανεπτυγμένες χώρες να επιθυμούν την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου στις συμβάσεις ανάπτυξης των χωρών υποδοχής. Ωστόσο δεν υπάρχει στις συμβάσεις αναφορά ρητή στην εφαρμογή του δικαίου αυτού.

Τις περισσότερες φορές η διεθνοποίηση των συμβάσεων διαπιστώθηκε κυρίως είτε με ερμηνεία της βούλησης των συμβαλλόμενων μερών, είτε στη βάση της φύσης της ίδιας της σύμβασης.

Στην πρώτη περίπτωση, έγινε δεκτό, ότι μία σύμβαση υπόκειται στη διεθνή έννομη τάξη, επειδή περιέχονται σ' αυτή έννοιες όπως «γενικές αρχές του δικαίου», «καλή πίστη», «ειλικρίνεια», «ισότητα» κ.λ., οι οποίες αφήνουν να διαφανεί η πρόθεση των μερών να εφαρμόσουν όχι κάποιο εσωτερικό δίκαιο, αλλά κανόνες και αρχές, που αναγνωρίζονται από το σύνολο των πολιτισμένων εθνών του πλανήτη.

Στην δεύτερη περίπτωση, η διεθνοποίηση δεν εξαρτάται από τη ρητή ή υπονοούμενη βούληση των μερών: μία σύμβαση διέπεται από το διεθνές δίκαιο λόγω της ίδιας της φύσης. Πρόκειται για τις λεγόμενες Συμφωνίες Οικονομικής Ανάπτυξης, που μέσω πολύ σημαντικών επενδύσεων συμβάλλουν στην ανάπτυξη των χωρών υποδοχής και αυτή η συνεισφορά πρέπει ως αντάλλαγμα να συνοδεύεται από μία ιδιαίτερη προστασία των ξένων επενδυτών. Την εν λόγω προστασία παρέχει η εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου.

Ορισμένοι έκαναν λόγο για υπαγωγή των Συμβάσεων σ' ένα αυτόνομο και εξειδικευμένο Δίκαιο Διεθνών Συμβάσεων (*lex contractus*), που θα διέπει αποκλειστικά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, ενώ άλλοι, κυρίως στις πλούσιες χώρες, προέκριναν την υπαγωγή των συμβάσεων ανάπτυξης σε μία ιδιόμορφη έννομη τάξη που θα ρύθμιζε τις σχέσεις μεταξύ δύο μερών εκ των οποίων το ένα μόνο θα είχε την ιδιότητα του υποκειμένου του διεθνούς δικαίου. Το δίκαιο αυτό (*Transnational Law - Droit Transnational*) θα περιελάμβανε κανόνες διαφόρων εννόμων τάξεων: εσωτερικού δικαίου, δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, διεθνούς δικαίου, γενικές αρχές δικαίου και θα δέσμευε τόσο τα κράτη όσο και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις³¹.

2.3. Ένα δίκαιο αμφιλεγόμενο, που προκαλεί αντιπαραθέσεις και περιέχει αντιφάσεις

Από την στιγμή που το Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης είναι κυρίως ένα δίκαιο που στηρίχθηκε στη βούληση των αναπτυσσομένων κρατών, η εφαρμογή του προσέκρουσε αρκετές φορές στις επιφυλάξεις ή ακόμα και στην αντίδραση των δυτικών βιομηχανικών κρατών. Η συγκρουσιακή αυτή κατάσταση οφείλεται και στο γεγονός, ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες προσεγγίζουν το νέο αυτό δίκαιο, αλλά και γενικότερα τις διεθνείς

30. Βλ. *Legislation et reglementations nationales concernant les societes transnationales. Doc. N.Y. ST/CTC/6, 1978, no de vente E. 78.11.A.3 et Suppl. 1980.*

31. Σχετικά με το δίκαιο αυτό βλέπε BERLIN, D.: *Le regime, juridique international des accords entre Etats et ressortissants d' autres Etats. These. Paris I, 1980.* LEBOULANGER, P.: *Les contrats entre Etats et Enterprises etrangeres. These. Paris II, 1982.* CASSAN, H.: *Contrats Internationaux et pays en developpement. Economica. Paris, 1989.* VIRALLY, M.: *Un tiers droit? Reflexions theoriques, in Le droit des relations economiques internationales. Etudes offertes a B. Goldman, Libr. Techniques, Paris 1982.*

οικονομικές σχέσεις με παρεμβατική αντίληψη, ενώ οι πλούσιες χώρες παραμένουν προσκολλημένες στις αρχές της ελεύθερης οικονομίας και του ελεύθερου εμπορίου.

Ένα ζήτημα εκδήλωσης της αντιπαράθεσης μεταξύ των δύο πλευρών αφορά στην απόπειρα του Τρίτου Κόσμου να επιβάλλει ορισμένες αρχές στη διεθνή κοινότητα μέσω της υιοθέτησης Αποφάσεων, οι οποίες μπορεί, είτε να μένουν απλές συστάσεις, είτε να ενσωματωθούν προοδευτικά στο θετικό δίκαιο. Ποία πιθανότητα από τις δύο θα υλοποιηθεί, εξαρτάται από τον βαθμό αμφισβήτησης των αρχών αυτών.

Τελικά, συνυπάρχουν στο Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης δύο είδη κανόνων: και κανόνες θετικού δικαίου και κανόνες ενός δικαίου, που είναι σε διαδικασία διαμόρφωσης (regles prospectives).

Στην πράξη, δεδομένου, ότι το Δίκαιο Ανάπτυξης είναι βασικά ένα δίκαιο υπό διαμόρφωση (in statu nascendi), ένας κανόνας συμπεριφοράς, που στην αφετηρία δεν είναι τίποτε άλλο από μία απλή σύσταση (recommandation), σιγά-σιγά μέσα από μία διαδικασία βαθμιαίας «ενσάρκωσης», μετατρέπεται σε κανόνα, του οποίου η ισχύς αναγνωρίζεται από την διεθνή κοινότητα και ο οποίος, θεσπιζόμενος σε μία διακρατική συμφωνία, ενσωματώνεται στο θετικό δίκαιο³².

Ο παραπάνω αναφερόμενος дуΐσμός, που διακρίνει το Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης, έχει επίπτωση στη συμπεριφορά των κρατών όσον αφορά στη ρύθμιση διαφόρων ζητημάτων ανάπτυξης. Έτσι, ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να επιλύσουν το ίδιο πρόβλημα, αναφέρονται σε διαφορετικούς και εν πολλοίς αντιφατικούς κανόνες, οι μεν πρώτες στο θετικό δίκαιο, οι δε δεύτερες σε κανόνες ενός υποθετικού υπό διαμόρφωση δικαίου (π.χ. το ζήτημα της επιλογής του δικαίου που θα διέπει τις συμβάσεις ανάπτυξης). Από την άποψη αυτή, το Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης συνιστά έκφραση των αντιθέσεων, αντιπαράθεσεων και των σχέσεων ισχύος που επικρατούν στην διεθνή κοινότητα³³.

3. Θεμελιώδεις Αρχές του Διεθνούς Δικαίου Ανάπτυξης

Το σύστημα κανόνων, που θεσπίζει το Δίκαιο αυτό περιστρέφεται γύρω από τρεις βασικές αρχές: κυριαρχία, ισότητα, αλληλεγγύη. Οι εν λόγω αρχές χρησιμοποιούνται με την παραδοσιακή έννοια του κλασσικού διεθνούς δικαίου αλλά επί πλέον αποκτούν και μία νέα διάσταση. Έτσι, ενώ στο γενικό διεθνές δίκαιο εμφανίζονται ως στατικές, τυπικές και συντηρητικές, στο Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης τους προσδίδεται ένας δυναμικός, εξελικτικός και προοδευτικός χαρακτήρας. Και αυτό διότι τίθενται στην υπηρεσία της θέλησης για μία ριζική αλλαγή της διεθνούς κοινότητας.

3.1. Η οικονομική κυριαρχία

Το Δίκαιο Ανάπτυξης προσθέτει στην αντίληψη περί κυριαρχίας των κρατών που αναγνωρίζει και το κοινό διεθνές δίκαιο, μια νέα διάσταση: η πολιτική κυριαρχία δεν επαρκεί για να εξασφαλίσει στις χώρες του Τρίτου Κόσμου την οικονομική τους ανεξαρτησία. Έτσι, σύμφωνα με αυτές, υφίσταται στενός δεσμός ανάμεσα στην πολιτική και στην οικονομική διάσταση της κυριαρχίας: αυτοπροσδιορισμός πολιτικός και αυτοπροσδιορισμός οικονομικός αλληλοσυμπληρώνονται για να γίνουν εφικτοί.

32. Ως παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε την αρχή της κυριαρχίας επί των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, το Γενικευμένο Σύστημα Εμπορικών Προιτημάτων.

33. BENNOYNA, M.: *Realité et Imaginaire en droit international du développement*, in *Melanges Chaumont*, Pedone, Paris, 1984. PELLET, A.: *Le «bon droit» et l'invraie. Plaidoyer pour l'invraie (remarques sur quelques problemes de methode en droit international du développement)*, όπ. παρ..

Μία εκδήλωση αυτής της κυριαρχίας αποτελεί η αρχή της μη επέμβασης ενός κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους³⁴.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες απέδωσαν ιδιαίτερα μεγάλη σημασία στην αρχή αυτή, σύμφωνα με την οποία η χορήγηση βοήθειας εκ μέρους ενός πλουσίου κράτους θα πρέπει να γίνεται με απόλυτο σεβασμό της κυριαρχίας του κράτους, που δέχεται την βοήθεια. Εκτός όμως από τα κράτη, στην αρχή της μη επέμβασης υπόκεινται και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις, οι οποίες έχουν κατηγορηθεί συχνά για ανάμειξη στα εσωτερικά των φτωχών χωρών.

Η αρχή της μη επέμβασης απαγορεύει και αποκλείει, επίσης, όλες τις πρακτικές που εκφράζονται με τον όρο οικονομική επίθεση ή προσβολή.

Η πιο σπουδαία, ως τόσο, μορφή κυριαρχίας για τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι η κυριαρχία επί των πλουτοπαραγωγικών πόρων τους. Στο όνομα της εν λόγω κυριαρχίας, οι εν λόγω χώρες επεδίωξαν όχι μόνο να ξαναθέσουν υπό την κατοχή τους τις φυσικές πλουτοπαραγωγικές πηγές τους, τις οποίες παραχωρούσαν συχνά σε αλλοδαπούς κυρίως στην περίοδο της αποικιοκρατίας, αλλά και να ασκήσουν έλεγχο σε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται στο έδαφος τους. Το πεδίο εφαρμογής της αρχής της κυριαρχίας επί των πλουτοπαραγωγικών πόρων είναι ευρύ και περιλαμβάνει εκτός από το δικαίωμα εκμετάλλευσης του εδάφους, του υπεδάφους και των θαλασσιών εκτάσεων, την θέσπιση κανόνων που ρυθμίζουν τις ξένες ιδιωτικές επενδύσεις καθώς και την δράση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και κυρίως το δικαίωμα εθνικοποίησης από τις αναπτυσσόμενες χώρες αγαθών και πραγμάτων που ανήκαν στην κυριότητα ξένων, δυτικών επιχειρήσεων³⁵.

3.2. Από την αρχή της τυπικής ισότητας στην αρχή του δυισμού των κανόνων

Σύμφωνα με το κλασικό διεθνές δίκαιο, όλα τα κράτη είναι ίσα σε δικαιώματα και υποχρεώσεις. Αν και από την αρχή αυτή απορρέουν πολλά πλεονεκτήματα για τις φτωχές χώρες, όπως π.χ. δικαίωμα ψήφου στα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, ως τόσο πρόκειται για μία ισότητα τυπική, η οποία δεν επιτρέπει στο δίκαιο να λάβει υπ' όψιν τις πραγματικές ανισότητες που υπάρχουν ανάμεσα στα κράτη και κυρίως τις ανισότητες ως προς το επίπεδο ανάπτυξης. Δεν είναι όμως δυνατό να βαρύνονται με τις ίδιες υποχρεώσεις σε θέματα διεθνών οικονομικών σχέσεων κράτη άνισα ανεπτυγμένα. Η απόσταση, που χωρίζει τις αναπτυσσόμενες χώρες από τις ανεπτυγμένες χώρες, στην πράξη αναιρεί την έννοια της ισότητας, που αναγνωρίζει το κοινό διεθνές δίκαιο.

Γι' αυτό οι χώρες του Τρίτου Κόσμου αξίωσαν να θεσπισθεί, στο πλαίσιο του Διεθνούς δικαίου ανάπτυξης, ένα ιδιαίτερο νομικό καθεστώς προσαρμοσμένο στην συγκεκριμένη οικονομική κατάσταση τους. Στη λογική αυτή, έθεσαν υπό αμφισβήτηση την αρ-

34. Σύμφωνα με την Απόφαση 2625 (XXV) της 24/10/1970: «Κανένα κράτος ή ομάδα κρατών δεν έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει, άμεσα ή έμμεσα, για όποια δήποτε αιτία, στις εσωτερικές ή εξωτερικές υποθέσεις ενός άλλου κράτους. Κατά συνέπεια, όχι μόνο η στρατιωτική επέμβαση, αλλά και κάθε άλλη μορφή επέμβασης ή απειλής, που στρέφονται εναντίον της προσωπικότητας ενός κράτους ή εναντίον των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών στοιχείων της, παραβιάζουν το διεθνές δίκαιο».

35. ROSENBERG, D.: *Le principe de souverainete des Etats sur leurs ressources naturelles*. L.G.D.J., Paris, 1983. Σχετικά με τις εθνικοποιήσεις βλέπε CARREAU, FLOPY, JUILLARD: *Droit International Economique*, Paris, 1990. Σχετικά με τους κανόνες για τις ξένες επενδύσεις και τις πολυεθνικές επιχειρήσεις βλέπε FEUER, G. CASSAN, H., όπ.π. σελ. 231-271. Επίσης βλέπε: Κ. ΓΕ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ: *Νομοθετικό πλαίσιο περιφερειακής ανάπτυξης. Τόμοι Α, Β, Γ, Δ' έκδ.* Αθήναι, 2000. Β. ΔΕΛΗΘΕΟΥ: *Το νομικό καθεστώς προστασίας και επενδύσεων ξένων κεφαλαίων*. Αθήναι, 1996.

χή της ισότητας όλων των κρατών ενώπιον του διεθνούς δικαίου: υφίστανται δύο κατηγορίες κρατών, τα ανεπτυγμένα και τα αναπτυσσόμενα και ως εκ τούτου αυτή η ύπαρξη «κρατών δύο ταχυτήτων» από την άποψη της ανάπτυξης τους, συνεπάγεται την ανάγκη θέσπισης διαφορετικών κανόνων, πιο ευνοϊκών για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Έτσι, καθιερώθηκε η αρχή του dualite de normes που εφαρμόστηκε σε όλο το φάσμα των οικονομικών σχέσεων μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών, είναι πρόκειται για τους όρους παροχής χρηματοδοτικής βοήθειας και μεταφοράς τεχνολογίας προς τις δεύτερες, είτε πρόκειται, κυρίως, για παροχή εμπορικής φύσεων προνομίων και πλεονεκτημάτων υπέρ αυτών.

Έτσι, βαθμιαία, στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις, θεσπίστηκαν κανόνες που προβλέπουν μία ειδική και ευνοϊκή μεταχείριση των φτωχών χωρών, τόσο σε πολυμερές, παγκόσμιο επίπεδο στο πλαίσιο της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (G.A.T.T.) και της CNUCED³⁶ όσο και σε περιφερειακό (π.χ. η Ε.Κ. παραχώρησε εμπορικά πλεονεκτήματα στην ομάδα των κρατών Αφρικής Καραϊβικής Ειρηνικού μέσω των συμβάσεων Λομέ) και σε διμερές επίπεδο (μέσω συμφωνιών εμπορίου και εμπορικής συνεργασίας, η Κοινότητα παρεχώρησε εμπορικά προνόμια σε χώρες της βορείου Αφρικής).

3.3. Η αρχή ή η ανάγκη της Αλληλεγγύης

Η αλληλεγγύη επιβάλλεται τόσο από λόγους ηθικής τάξεως με την έννοια, ότι οι ανισότητες στο επίπεδο ανάπτυξης ανάμεσα στα κράτη ισοδυναμούν με αδικίες τις οποίες οι περισσότεροι ευνοημένοι οφείλουν να άρουν προς όφελος των λιγότερο ευνοημένων, όσο και από την αντικειμενική πραγματικότητα και τις ανάγκες της. Πράγματι, η αλληλεξάρτηση μεταξύ των οικονομικών των κρατών είναι τέτοια, ώστε η ανάπτυξη του ενός εξαρτάται από την ανάπτυξη του άλλου.

Η αλληλεγγύη στην πράξη με την ενίσχυση της συνεργασίας εκδηλώθηκε ανάμεσα στις ανεπτυγμένες χώρες και τις αναπτυσσόμενες. Βέβαια, οι πρώτες δεν αποποιήθηκαν των ευθυνών τους να παρέχουν βοήθεια στις δεύτερες. Επειδή όμως η βοήθεια αυτή μέσω κυρίως διμερών συμφωνιών επικρίθηκε, ότι εξυπηρετούσε συμφερόντα των πλούσιων χωρών, οι χώρες του Τρίτου Κόσμου προτιμούσαν η εν λόγω βοήθεια να χορηγείται μέσω πολυμερών διαδικασιών από τους διεθνείς Οργανισμούς.

4. Η Θέση του Διεθνούς Δικαίου Ανάπτυξης στο σύγχρονο κόσμο

Η ανάλυση του ρόλου, ή της αξίας του Διεθνούς Δικαίου Ανάπτυξης σήμερα στην αγωγή του 21ου αιώνα ξεκινά με δύο διαπιστώσεις:

- Η Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη, που διεκδίκησαν δυναμικά οι αναπτυσσόμενες χώρες, πολλές φορές προσπαθώντας να την επιβάλλουν αξιοποιώντας την δύναμη της μεγάλης πλειοψηφίας τους στα όργανα του ΟΗΕ, κατά τη δεκαετία κυρίως του 1970, δεν έγινε ποτέ πραγματικότητα και κυριολεκτικά εξαφανίσθηκε και ως όραμα.

- Η υπανάπτυξη και η καθυστέρηση ενός μεγάλου τμήματος του πλανήτη ως τόσο δεν εξαφανίσθηκαν μετά από σχεδόν 3 δεκαετίες διεθνούς δράσης για την ανάπτυξη τόσο α-

36. Το 1964, τα Συμβαλλόμενα Μέρη στην Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου υιοθέτησαν το μέρος VI για «το εμπόριο και την ανάπτυξη», που έθεσε τις βάσεις για την δράση της GATT σε θέματα ανάπτυξης, βλέπε CARREAU, FLOPY, JUILLARD: όπ. παρ., σελ. 217-220. Οι Συμφωνίες του Γύρου του Τόκυο (1973-1979), εισήγαγαν την έννοια της διαφορετικής ευμενούς μεταχείρισης των αναπτυσσόμενων χωρών, βλέπε LEBULLENGER, J.: *La portee des nouvelles regles du GATT en Faveur des parties contractantes en voie de developpement*. R.G.D.I.P. 1982. Από το 1971, εφαρμόζεται το Γενικευμένο Σύστημα Προτιμήσεων με την μορφή μείωσης των δασμών στις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Βλέπε LEBULLENGER, J.: *Les Systemes de preference tarifaire generalisee. Contribution au Nouvel Ordre Economique international*.

πό κράτη, όσο και από διεθνείς Οργανισμούς³⁷. Απόδειξη της δραματικής κατάστασης αποτελούν τα μεταναστευτικά κύματα προς τις πλούσιες χώρες της τελευταίας δεκαετίας.

Την δεκαετία '90 διαμορφώθηκε μία Νέα Τάξη Πραγμάτων αμερικάνικης έμπνευσης, που δεν είχε σχέση με το διεθνές περιβάλλον των προηγούμενων δεκαετιών. Έτσι, η κατάρρευση του κομμουνιστικού συνασπισμού προκάλεσε την πολιτική αποδυνάμωση πολλών καθεστώτων των αναπτυσσομένων χωρών. Ταυτόχρονα, η αρχή της ελεύθερης οικονομίας και του ελεύθερου εμπορίου κυρίαρχισε στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις όπως καταδεικνύεται από τα τρία παραδείγματα:

Α. Η Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης για την Στρατηγική για την Τέταρτη Δεκαετία των Η.Ε. για την Ανάπτυξη που υιοθετήθηκε με συναίνεση την 21/12/90 δεν ανέφερε καν τον όρο Νέα Διεθνής Οικονομική Τάξη. Αντίθετα, επέμεινε στην έννοια της ευθύνης κατά μεγάλο μέρος των ιδίων των φτωχών χωρών για την ανάπτυξή τους. Έτσι, παρακινεί τις χώρες του Τρίτου Κόσμου να δημιουργήσουν κλίμα ευνοϊκό για τις ξένες επενδύσεις και γενικότερα για τη δραστηριότητα των ξένων ιδιωτικών επιχειρήσεων, θεσπίζοντας φιλελεύθερους κώδικες επενδύσεων και συνάπτοντας συμβάσεις με τις εν λόγω επιχειρήσεις.

Β. Η παροχή βοήθειας από τις ανεπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες βαθμιαία άρχισε να θεωρείται ως μία ξεπερασμένη μέθοδος εκδήλωσης της αλληλεγγύης. Πράγματι, οι βιομηχανικές χώρες αποστασιοποιούνται στο όνομα του φιλελευθερισμού, που ευνοεί την ιδιωτική πρωτοβουλία. Πλέον ο στόχος που πρέπει να επιδιώξουν οι φτωχές χώρες είναι να «επανεταχθούν» στην παγκόσμια αγορά χάρη στην εφαρμογή προγραμμάτων διαρθρωτικής προσαρμογής, υπό την επίβλεψη δύο διεθνών οργανισμών όπου κυριαρχούν οι βιομηχανικές χώρες, δηλαδή την Παγκόσμια Τράπεζα και, κυρίως, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Γ. Οι διαπραγματεύσεις του Γύρου της Ουρουγουάης για το διεθνές εμπόριο (1986-1994) επικεντρώθηκαν πρωτίστως στα ζητήματα, που αφορούν στις μεγάλες εμπορικές δυνάμεις και βασικά στις Η.Π.Α. και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επί πλέον, άρχισε η έντονη αμφισβήτηση της αρχής του δυϊσμού των κανόνων υπέρ των αναπτυσσομένων χωρών, και ειδικότερα της έννοιας της ειδικής και προνομαχικής μεταχείρισης των χωρών αυτών μέσω της παραχώρησης εμπορικών πλεονεκτημάτων.

Οι ανεπτυγμένες χώρες πλέον υποχρεούνται όλο και περισσότερο να σεβασθούν το κοινό δίκαιο του διεθνούς εμπορίου, που δεν επιτρέπει ειδικά καθεστώτα, που εισάγουν διακρίσεις στις διεθνείς συναλλαγές προς όφελος ορισμένων χωρών. Όλοι καλούνται να συμμετάσχουν, ανάλογα με τις δυνάμεις τους, στη γενική διαδικασία της απελευθέρωσης της παγκόσμιας αγοράς.

Ως τόσο, πρέπει να εγκαταλειφθεί ένας μεγάλος αριθμός φτωχών χωρών στις δυνάμεις της αγοράς; Πρέπει να σημειωθεί, ότι η κατάσταση στις εν λόγω χώρες θα ήταν φυσικά ακόμα χειρότερη αν δεν υπήρχε το Διεθνές Δίκαιο Ανάπτυξης δηλ. το σύνολο των κανόνων, των θεσμών και των διαδικασιών παροχής βοήθειας. Όπως στις σύγχρονες κοινωνίες, σε εθνικό επίπεδο, μεγάλα τμήματα πληθυσμού χρειάζονται την παρέμβαση του κράτους και της κοινωνικής του πολιτικής, έτσι και σε παγκόσμια κλίμακα θα υπάρχουν πάντα κράτη που θα ζητούν την διεθνή αλληλεγγύη για να αναπτυχθούν.

Επομένως, αυτό που έχουν ανάγκη όλα αυτά τα κράτη είναι ένα Διεθνές Κοινωνικό Δίκαιο, ένα Δίκαιο Προστασίας των λιγότερο ευνοημένων. Προς τρεις κατευθύνσεις πρέπει να κινηθεί το Δίκαιο αυτό: παροχή βοήθειας προς τις χώρες όπου επικρατεί φτώχεια επείγουσα συμπαράσταση στις περιπτώσεις καταστροφών και διαμόρφωση σε διεθνές επίπεδο κανόνων και προδιαγραφών ελάχιστης κοινωνικής ασφάλειας με θεσμοθέτηση κατάλληλων μηχανισμών.

37. Πάνω από 2 δισεκ. ανθρώπων επιβιώνουν με λιγότερο από 1 δολάριο την ημέρα. Βλέπε *Le Monde*, 12 Novembre 1991.